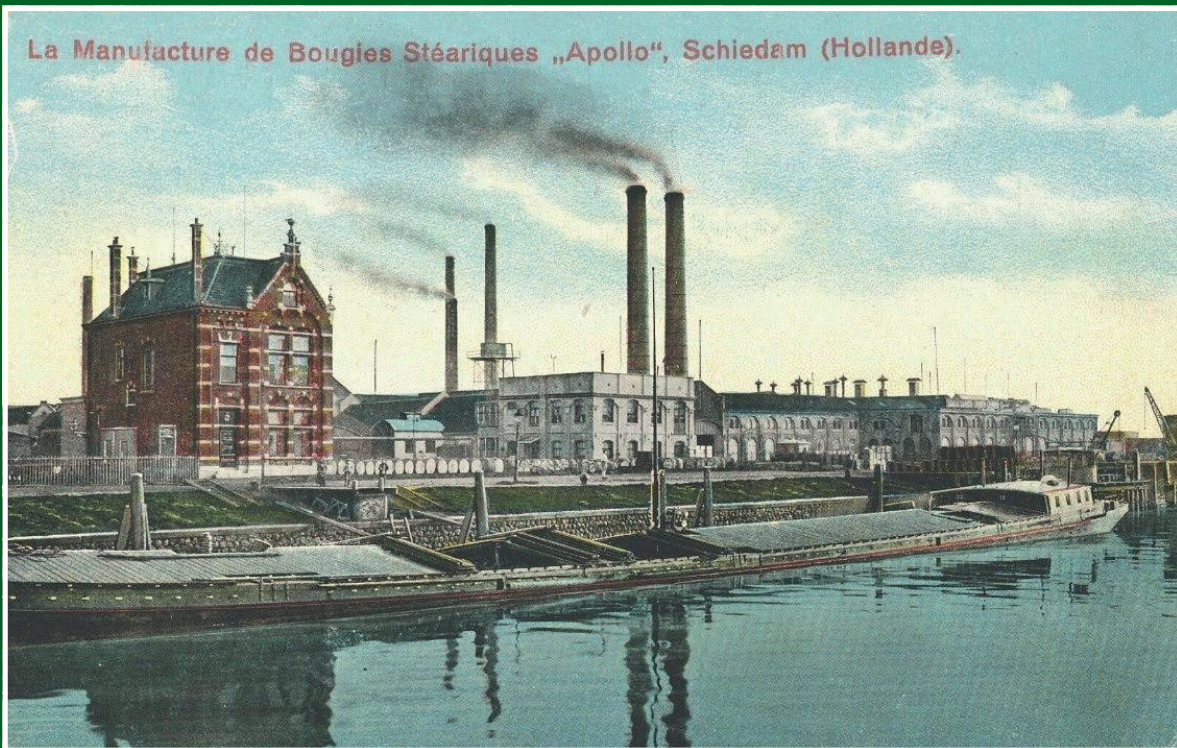

34STE JAARGANG, JUNI 2023
EEN UITGAVE VAN DE FAMILIESTICHTING HASELHOFF, WEDDE

Haselhoff *Bulletin* 1/23

La Manufacture de Bougies Stéariques „Apollo“, Schiedam (Hollande).

Lucas Haselhoff (II-5) als pachter in Westerwolde

Een van de zoons van onze stamvader en -moeder Derck Haselhoff en Magdalena Saxenhausen was Lucas Haselhoff (II-5), die zich gedurende zijn hele leven presenteerde als zakenman pur sang. In het begin van zijn loopbaan was hij een tijd militair in Leerort en dijkrichter, maar hij was het grootste deel van zijn leven (ongeveer vanaf 1680 tot zijn dood rond 1725) actief als pachter. Pachten lijkt op huren. De eigenaar verpachtte bijvoorbeeld landbouwgrond, maar ook de overheid verpachtte de belastingheffing op vee of voedsel aan iemand. De pachter betaalde dan een pachtprijs aan die eigenaar, maar mocht de belastingopbrengsten vervolgens in eigen zak steken. Hierdoor lagen belastingbedragen vaak hoger dan de pachtprijs en verdiende de pachter er een flink zakcentje aan. Door de jaren heen pachtte Lucas onder meer de belastingheffing op gehoornde beesten en bezaaide landen, maar ook op dranken als wijn en bier.

Recent onderzoek in de notulen van de rechtsdagen in Wedde geeft een meer gedetailleerde kijk op Lucas' werkzaamheden als pachter. De rechtsdagen in Wedde waren volgens de notulen meestal wekelijks (op

vrijdagen) en bijna iedere week komt Lucas als aanklager voor in de akten. Hij kreeg namelijk voortdurend te maken met wanbetalers en fraudeurs, waardoor hij de vrijdagen gereserveerd zal hebben voor het aanpakken van deze lastige lieden door ze voor het gerecht te slepen. Ook zijn broers Hans en (borggraaf) Evert komen met enige regelmaat voor in deze akten, maar Lucas het vaakst.

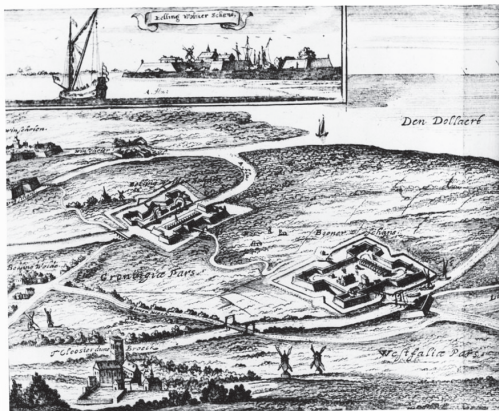
De Westerwoldse gerechten en de Hoge Justitiekamer

De meeste incidenten werden na een aanklacht opgelost, maar sommige hielden langer aan. In een enkel geval haalde het zelfs de Hoge Justitiekamer (tot 1755 Hoofdmannenkamer), het hoogste gerechtsorgaan in de provincie Groningen tot 1811, toen de Republiek was ingelijfd bij het Franse Keizerrijk.. De hoofdpersonen van de rechtszaak moesten daarvoor naar de stad Groningen reizen, want in het Raad- en Wijnhuis op de Grote Markt werden de uitspraken gedaan. Voor de echt moeilijke zaken wendden lieden uit de hele provincie Groningen zich tot dat gerecht, maar dan moest de gedaagde het wel heel bont hebben gemaakt. De rechtszaken van Westerwolde werden meestal op maandag (in de registers aangeduid

met de oude naam Luna) behandeld, maar die streek komt aanzienlijk minder voor in de uitspraken van de Hoge Justitiekamer dan andere streken in Groningen.

Akkefietje over bier

Eén van de zaken lijkt de Hoge Justitiekamer bijna gehaald te hebben, maar werd toch in Wedde opgelost. Het betreft een geschil tussen Lucas 'als pachter der wijnen en bieren' en Hindrick Hindricks, herbergier annex (bier)brouwer. Hij had een café en bierbrouwerij in Booneschans, een vesting aan de Duitse grens ten noorden van de Westerwoldse Aa, vlakbij Bad Nieuweschans.

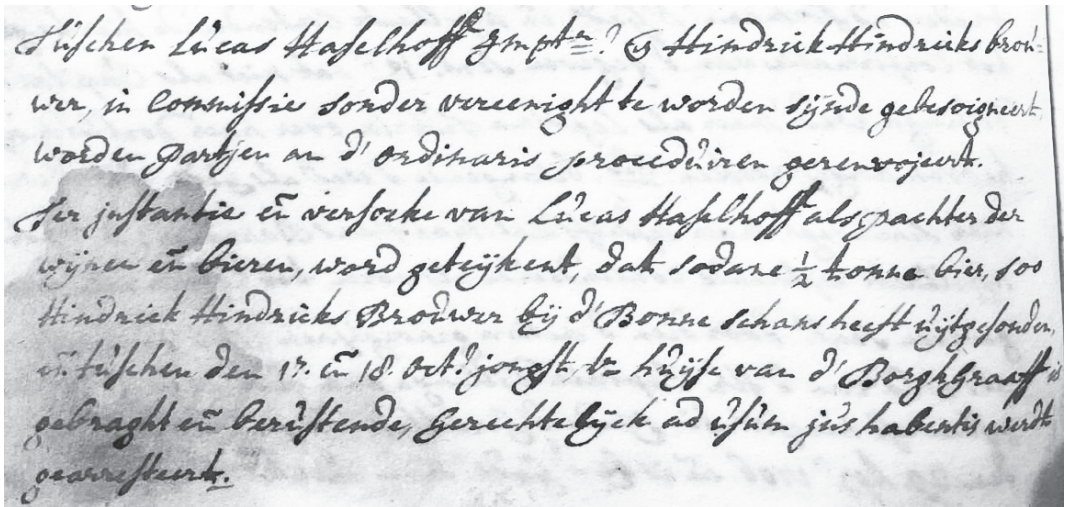
Kaart van het Groninger grensgebied, met rechts vooraan de Booneschans (rond 1670). Bron: Provinciale Groningse Oudheidkundige Commissie/Collectie Groninger Archieven (1173_56.104).

Aanvankelijk stond Lucas op goede voet met Hindrick. Op 27 september

1709 schiet hij Lucas te hulp bij een op dat moment al 2,5 jaar lopende fraudezaak met ene Hindrick Gosselaar. Lucas beklaagt zich bij het gerecht voor de zoveelste keer over deze fraudeur en vraagt Hindrick Hindricks om dit te onderschrijven. Blijkbaar heeft Hindrick ook vervelende ervaringen met Gosselaar, want hij beaamt zijn slechte gedrag in de vorm van 'fraude omtrent de bieren.'

Op dezelfde datum treedt Lucas voor Hindrick Hindricks op als mandaat: hij neemt zijn zaken waar, omdat Hindrick verhinderd is. Een vriendelijke geste.

Een kleine maand later begint echter het gedonder tussen Lucas en Hindrick. Lucas legt op 18 oktober beslag op een half tonnetje met bier dat Hindrick 'heeft uijtgesonden en tusschen 17 en 18 oktober jongstleden ten huijse van d'Borghgraaf is gebraght en berustende.' Lucas' neef Elso Haselhoff (III-3) is op dat moment borggraaf en heeft dus drank ontvangen waar Hindrick vooraf geen belasting over heeft betaald aan Lucas. De borggraaf zal het bier overigens niet voor eigen consumptie gebruikt hebben. In de 18de eeuw fungeerde het borggraafhuis ook als een soort café, dus Elso zal regelmatig drank besteld hebben om zijn kroegvoorraad aan te vullen.

*Tuſſchen Lucas Haſelhoff gempt? En Hindrick Hindricks bro-
wer, in comiſſie ſonder vereenicht te worden zijnde geſoigneert
worden partijen an d' ordinariis proceduiren gerenooyt.
Hier juſtantie en verſoek van Lucas Haſelhoff als gachter der
wijn en bieren, word getijckent, dat ſodane $\frac{1}{2}$ tonne bier, ſoo
Hindrick Hindricks Brodwer bij d' Bonne ſchans heeft zijt gevonden,
in tuſſchen den 17. en 18. okt. jongſt te hijsje van d' Borggraaf
gebracht en verſtende, geruhtelijck ad iſſen jns habentis wurd
gearrestent.*

De akte van 18 oktober 1709, waarin Lucas Haselhoff beslag legt op het bier van Hindrick Hindricks, dat hij daags ervoor heeft afgeleverd bij de borggraaf.

Bron: Gerechten in Westerwolde en Bellingwolde/Collectie Groninger Archieven (732_7).

Hiermee is de zaak niet afgedaan. Hindrick betaalt vermoedelijk niet, dus op 25 oktober klaagt Lucas hem weer aan, maar nu wegens fraude. Dan stribbelt de rechter echter tegen. Hij zegt in dit geval 'geene maght of kracht te hebben', omdat het gaat om een particuliere verordening. Officieel 'moeste sulks bij d'Mr. Drost als hooft van 't gerichte geschieden.' De drost zou namelijk weleens kunnen beslissen dat de eis van Lucas niet terecht is en deze kunnen afwijzen. De rechter besluit dus dat Lucas 'sijn gepretendeerde fraude naeder sal moeten bewijzen.' Maar Lucas treuzelt. Op 1 november zegt Hindrick dat Lucas nu eindelijk eens met zijn bewijs op de propfen

moet komen, maar blijkbaar is dat niet gemakkelijk te vinden.

Op 8 november heeft Lucas nog geen uitsluitsel. Daarom verzoekt hij om 'de tijdt van 14 daagen' om 'specificatie te examineren.' Maar dat wordt de rechter te gortig. Lucas krijgt van hem slechts acht dagen uitstel.

Ik had verwacht dat ik de zaak daarna in de Hoge Justitiekamer tegen zou komen. Lucas is namelijk nogal een volhouder, gezien de frequente vermeldingen als aanklager in de notulen. Hij deinsde er niet voor terug om handelspartners aan te pakken als ze hun afspraken niet nakwamen. Maar de zaak komt na de slechts acht dagen uitstel van de rechter niet meer

aan de orde. Vermoedelijk werd het Lucas te heet onder de voeten en heeft hij zijn aanklacht ingetrokken.

Zand erover?

Maar de vasthoudendheid van Lucas komt daarna al gauw weer naar boven: op 20 december van hetzelfde jaar klaagt hij brouwer Hindrick Hindricks alweer aan wegens een nalatige betaling.

Lucas' moed om vol te houden zal hem niet bij iedereen geliefd hebben gemaakt in Wedde en wellicht heel

Westerwolde, maar het is wel een hele nuttige eigenschap voor mensen die rechtspreken, handelen of aanspreekpunt zijn in een streek. En laat dat nou net gelden voor bijna alle personen in de vroegste generaties Haselhoff.

BAS VAN DER HEIDE